

OIKEUDENKÄYNTI- MENETTELY KORKEIMMASSA OIKEUDESSA

Heikki Kempinen

Copyright © 2024 Alma Talent Oy ja Heikki Kempainen
Yhteistyössä Juristiliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-5094-5

ISBN 978-952-14-5095-2 (verkkokirja)

Taitto: Aste Helsinki Oy, Helene Lindfors

Kansi: Aste Helsinki Oy, Helene Lindfors

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2024

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

Esipuhe

Korkeimman oikeuden oikeudenkäyntimenettelyä on aikaisemmassa oikeuskirjallisuudessa yleensä käsitelty varsin suppeasti osana muutoksenhakua koskevaa yleisesitystä. Tämä on tietysti sikäli perusteltua, että korkeimman oikeuden käsittelemissä asioissa on lähes aina kysymys muutoksenhausta, ja muutoksenhaun periaatteet ja lähtökohdat pätevät yhtä lailla hovioikeudessa kuin korkeimmassa oikeudessakin. Useat seikat kuitenkin puoltavat sitä, että korkeimman oikeuden oikeudenkäyntimenettelyyn kiinnitetään erityistä huomiota.

Korkein oikeus on ensinnäkin ennakkopäätöstehtävänsä takia merkittävä toimija yhteiskunnassa ja oikeusyhteisössä. Jo tästä syystä on perusteltua tutkia ja valottaa sitä menettelyä, jonka seurauksena ennakkopäätökset syntyvät. Toiseksi korkeimman oikeuden oikeudenkäyntimenettelyä koskeva sääntely on varsin väljää ja edelleen monin paikoin samassa asussa kuin vuonna 1980, jolloin nykymuotoiset menettelysäännökset ovat tulleet voimaan. Lakia tarkastelemalla ei siis saa kovinkaan täsmällistä kuvaa käytännön oikeudenkäyntimenettelystä korkeimmassa oikeudessa, minkä lisäksi korkeimman oikeuden oikeudenkäyntimenettely on itsessään ollut useiden ennakkopäätösten kohteena. Kolmanneksi korkeimman oikeuden oikeudenkäyntimenettelyyn sisältyy pääasiassa ennakkopäätöstehtävästä johtuvia keskeisiä eroja hovioikeusmenettelyyn nähden; korkeimman oikeuden oikeudenkäyntimenettelyä ei siis ole syytä kuitata pelkkänä hovioikeusmenettelyn ”häntänä”.

Tämän kirjan tarkoituksena on osaltaan raottaa korkeimman oikeuden oikeudenkäyntimenettelyn ympärillä leijuvaa salamyhkäisyyden ja epätietoisuuden verhoa. Teos on kirjoitettu käsikirjamaiseksi oppaaksi aiheesta kiinnostuneille ja etenkin niille lakimiehille, jotka ovat tavalla tai toisella osallisina korkeimmassa oikeudessa käsiteltävissä asioissa. Vaikka edellä mainituista syistä on selvää, että aihetta voisi käsitellä myös osana laajempaa muutoksenhakua koskevaa esitystä, olen pyrkinyt siihen, että teos seisoi omilla jaloillaan pelkästään korkeinta oikeutta kuvaavana. Tähän ratkaisuun on vaikuttanut sekin, että hovioikeusmenettelyä ja muutoksenhaun yleisiä kysymyksiä kuvaavia tuoreita teoksia on varsin hyvin saatavilla.

Kirjan ilmeisenä taustatekijänä on oma noin seitsemän vuotta jatkunut työskentelyni esittelijänä korkeimmassa oikeudessa. Tässä tapauksessa kirjoittajalla on siis aiheeseensa hyvinkin vahva sisäinen näkökulma. Toisaalta ajatukseni on ollut, että tämänkaltaisen kirja melkeinpä vaatii niin sanottua sisäpiirin tietoa – ainakin ulkopuolisen kirjoittajan kirja samasta aiheesta olisi väistämättä hyvin erilainen.

Sisäinen näkökulma heijastuu myös lähteiden käyttöön. Teoksessa on runsaasti viittauksia korkeimman oikeuden julkaisemattomaan oikeuskäytäntöön. Tältä osin kysymys ei ole kirjaa varten tehdystä erilliselvityksestä vaan tapauksista, jotka ovat tulleet oman työurani aikana vastaan ja herättäneet kiinnostukseni. Tiedostan sen, että tällaisen aineiston äärelle ulkopuolisen tutkijan olisi käytännössä vaikea päästä. Vastaavasti erilaisten tilastotietojen keruussa olen voinut hyödyntää korkeimman oikeuden asianhallintajärjestelmää.

Olen pyrkinyt suhtautumaan kirjassa käsiteltyihin korkeimman oikeuden ratkaisuihin kriittisesti enkä koe, että olisin työni takia jollain lailla jäävi niitä arvioimaan. Lisäksi olen erikseen tuonut esiin, mikäli olen itse osallistunut jonkin asian käsittelyyn.

Kaiken kaikkiaan olen pyrkinyt ammentamaan tähän kirjaan kaiken sen, mitä olen korkeimmassa oikeudessa työskennellessäni oppinut

ja mistä toivon myös korkeimman oikeuden ulkopuolisille lukijoille olevan iloa ja hyötyä.

Kirjan ideasta ja kirjoitustyön lähtölaukauksesta on syytä osoittaa kiitokset hovioikeudenneuvos *Timo Saranpäälle*. Alkuperäisen suunnitelman mukaisesta muutoksenhakua käsittelevästä yhteisteoksesta muodostuikin nyt oma kirjani korkeimmasta oikeudesta, mutta olisin tuskin projektia aloittanut ilman Timon tarjoamaa ideaa. Uskon, että aika yhteisille kirjoitusprojekteillekin vielä tulee.

Kiitos kirjan sisällöstä kuuluu laajasti ottaen kaikille entisille ja nykyisille työtovereilleni korkeimmassa oikeudessa. Moni kirjassa esitetyistä ajatuksista on kehittynyt ja ratkaisevasti jalostunut työhuoneissa ja kahvipöydissä käytyjen hyvien keskustelujen tuloksena. On myös ollut hienoa huomata, että tämän kaltainen kirjahanke on otettu korkeimmassa oikeudessa hyvin vastaan. Erityiskiitokset suuresta vaivannäöstä käsikirjoituksen läpikäynnissä sekä arvokkaista kommentteista ja parannusehdotuksista haluan välittää *Tuomo Antilalle, Johannes Koskenniemelle, Jukka-Pekka Saloselle, Jukka Sipilälle ja Jukka Sirolle*.

Oikeuskäytäntöä on kirjassa huomioitu vuoden 2023 loppuun asti.

Espoossa vuoden 2024 ensimmäisinä päivinä,

Heikki Kempainen

Sisällys

ESIPUHE	V
1 KORKEIMMAN OIKEUDEN ASEMA JA TEHTÄVÄT	1
1.1 Ennakkopäätökset ja muutoksenhaku	1
1.2 Erityistehtävät	3
1.3 Korkeimman oikeuden käsittelemät asiat tilastojen valossa	5
2 MINKÄLAISIIN RATKAISUIHIN VOIDAAN HAKEA MUUTOSTA KORKEIMMALTA OIKEUDELTA?	7
2.1 Hovioikeuden ratkaisujen muutoksenhakukelpoisuus ja muutoksenhakukeinot	7
2.1.1 Käsittelyratkaisujen pääsääntö – muutoksenhaku pääasian yhteydessä	8
2.1.2 Käsittelyratkaisujen poikkeukset – varsinainen ja ylimääräinen muutoksenhaku	10
2.1.3 Kantelu asian sillensä jättämisestä hovioikeudessa	14
2.1.4 Milloin hovioikeuden käsittelyratkaisusta valittaminen edellyttää valituslupaa?	16
2.1.5 Hovioikeus ensimmäisenä asteena ja muita kysymyksiä	20
2.2 Kantelu varsinaisena muutoksenhakukeinona	21
2.2.1 Pakkokeinoasiat	22
2.2.2 Noutomääräykset ja mielentilatutkimus	24
2.2.3 Muita tilanteita	26
2.3 Muista tuomioistuimista korkeimpaan oikeuteen saapuvat asiat	26

3	MUUTOKSENHAUN MÄÄRÄAJAT, MUUTOKSEN- HAKULEGITIMAATIO JA MUUTOKSENHAKUINTRESSI	29
3.1	Määräajat	29
3.2	Muutoksenhakulegitimaatio ja muutoksenhakuintressi	32
3.2.1	Muutoksenhakuintressistä pakkokeinoasioissa	35
4	MUUTOKSENHAKEMUS	41
4.1	Muutoksenhakemuksen sisältö	41
4.2	Muutoksenhakemuksen täydennyttäminen	44
4.3	Vaatimusten tulkinta ja tutkiminen	45
5	VÄLIAIKAISET TOIMENPITEET	49
5.1	Täytäntöönpanon kieltäminen ja keskeyttäminen	49
5.1.1	Kohderatkaisuista tarkemmin	50
5.1.2	Edellytykset	52
5.1.3	Menettely	53
5.2	Väliaikaiset määräykset ja turvaamistoimet	56
5.3	Kokoonpano	57
6	VALITUSLUPAPERUSTEET JA VALITUSLUPA-ASIOIDEN KÄSITTELY	59
6.1	Valituslupaperusteet	59
6.2	Valituslupa-asian valmistelu ja kokoonpano valituslupa-asiassa	64
6.3	Valituslupaa koskeva ratkaisu	66
6.4	Valitusluvan rajoittaminen	67
6.4.1	Osarajoittaminen	68
6.4.2	Kysymysrajoittaminen	69
6.4.3	Rajoituspäätöksen vaikutus ratkaisun muihin osiin ..	71
7	VASTAUS	77
7.1	Yleistä	77
7.2	Kokoonpano ja vastauspyyntöihin liittyviä menettelykysymyksiä	78
7.3	Vastapuolen vetoaminen aiemmin esitettyihin väitteisiin ja vaatimuksiin	80
7.3.1	Rajoitetun valitusluvan tilanteet	82

8	PREKLUUSIO	89
	8.1 Yleistä	89
	8.2 Viime vuosien julkaistua ratkaisukäytäntöä	91
	8.3 Julkaisematon ratkaisukäytäntö	95
9	VALITUKSEN KÄSITTELY	99
	9.1 Kokoonpano ja menettely	99
	9.2 Vahvennettu jaosto ja täysistunto	102
	9.3 Peruutus ja sovinto	103
	9.4 Lisälausumat ja korkeimman oikeuden hankkima selvitys ..	105
10	SUULLINEN KÄSITTELY	109
	10.1 Yleistä	109
	10.2 Suullisen käsittelyn toimittamisen erityistilanteita	111
	10.2.1 Näyttökysymykset	111
	10.2.2 Rangaistuksen tuomitseminen	114
	10.3 Menettely suullisessa käsittelyssä	121
11	KORKEIMMAN OIKEUDEN RATKAISUT VALITUSASIOISSA	125
	11.1 Äänestäminen	125
	11.2 Ratkaisun nimike ja lopputulos	127
	11.2.1 Lausunnon antamisen raukeaminen	128
	11.3 Jutun palauttaminen	131
	11.3.1 Prosessiaineiston muuttuminen	132
	11.3.2 Menettelyvirheet	135
	11.3.3 Jatkokäsittelylupa	136
	11.3.4 Mitä palautetaan ja mihin?	137
	11.4 Ratkaisun julkaiseminen ennakkopäätöksenä	140
	11.5 Ratkaisun antamispäivä ja jälkipäätökset	145
12	YLIMÄÄRÄINEN MUUTOKSENHAKU	149
	12.1 Ylimääräiset muutoksenhakukeinot ja korkeimman oikeuden toimivalta	149
	12.2 Havaintoja korkeimman oikeuden käsittelemistä ylimääräisistä muutoksenhakemuksista	153
	12.3 Hakemuksen tutkimisen edellytykset	155
	12.3.1 Määrääjat	155

12.3.2	Hakija	157
12.3.3	Avustajapakko	162
12.3.4	Lainvoimaisuus	164
12.3.5	Toistohakemukset	166
12.4	Hakemuksen sisältö, kokoonpanot ja käsittely	167
12.4.1	Hakemuksen sisältö	167
12.4.2	Kokoonpanot	168
12.4.3	Hakemuksen käsittely	169
12.5	Tuomion poistaminen tai purkaminen	171
13	KORKEIN OIKEUS ENSIMMÄISENÄ OIKEUSASTEENA	175
	LÄHTEET	177
	OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	181